

Powrót Rittnera

AUTOR: KSENIA LEBIEDZIŃSKA

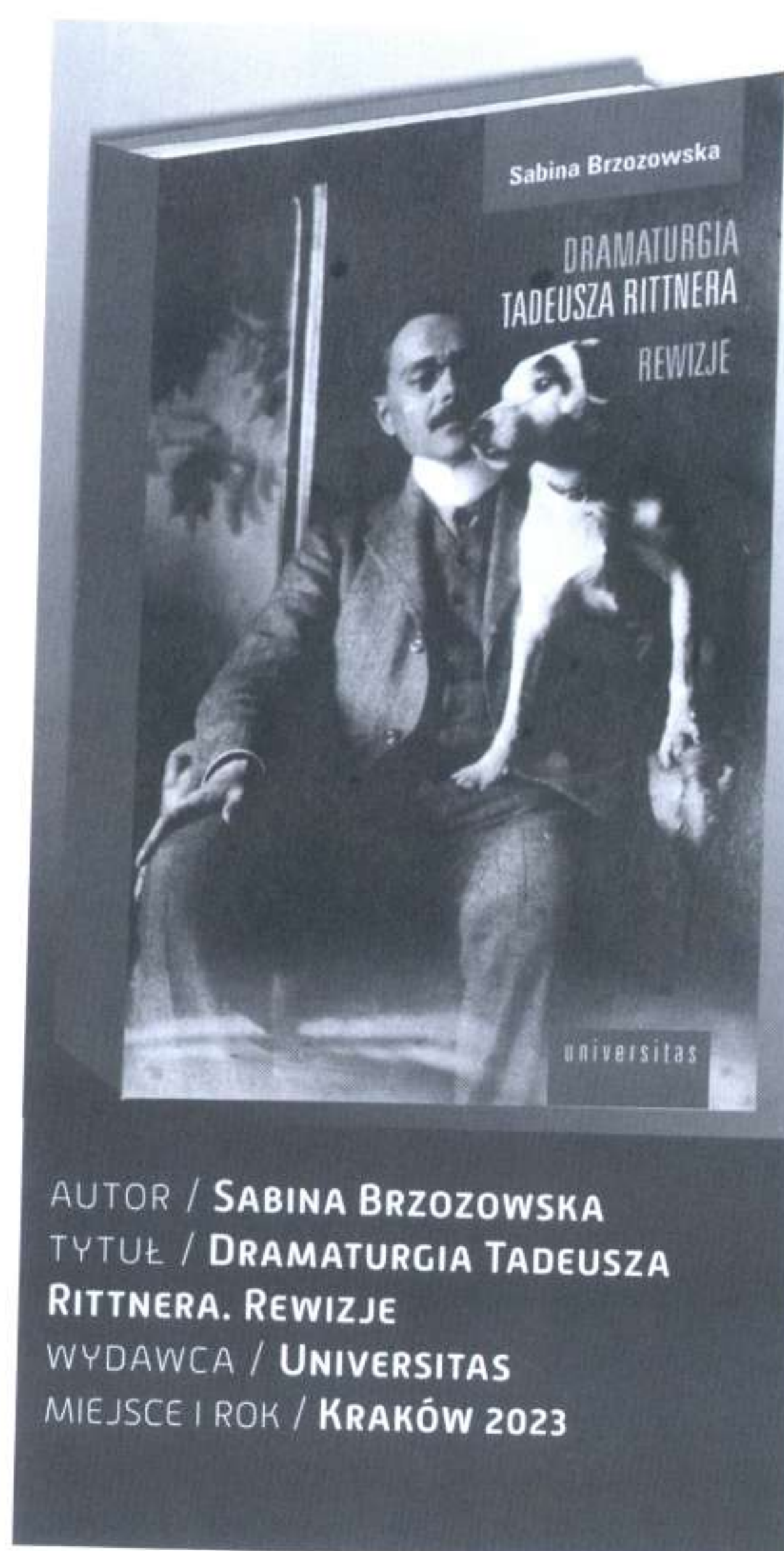
■ Sabina Brzozowska, literaturoznawczyni związana z Uniwersytetem Opolskim, konsekwentnie od początku swojej drogi naukowej bada tematy, motywy i konteksty ideowe literatury polskiej i światowej przełomu XIX i XX wieku oraz pierwszej połowy XX wieku. Tego obszaru dotyczą zarówno jej samodzielne monografie (*Klasycyzm i motywy antyczne w poezji Młodej Polski*, Opole 2000; *Człowiek i historia w dramatach Tadeusza Mićńskiego*, Opole 2009; *W zwierciadle idei. Literatura Młodej Polski – konteksty*, Warszawa 2018), jak i tomy zbiorowe, które współredagowała (*Literackie zmierzchy dziewiętnastowieczności*, wspólnie z Anetą Mazur, Opole 2013; *Mity założycielskie w literaturze XIX wieku*, wspólnie z Markiem Dybizbańskim, Opole 2018). Najnowsza książka badaczki, *Dramaturgia Tadeusza Rittnera. Rewizje*, również wpisuje się w jej specjalizację i jest owocem zainteresowania twórczością tego polsko-austriackiego pisarza, które datuje się co najmniej od 2007 roku (mam na myśli tekst *Rittner – Ibsen. Między teatrem codzienności a domkiem duszy*, drukowany dwukrotnie, ostatni raz we wspomnianej samodzielnej publikacji z 2018 roku).

Celem autorki są zasygnalizowane w tytule rewizje, czy też przewartościowanie poglądów dotyczących autora *Wilków w nocy*. We wstępie autorka zapowiada, że nastąpi to na trzech płaszczyznach (na co wskazuje również typograficzny podział tego rozdziału): biografii, twórczości, a także na polu polskiej recepcji dorobku, ze szczególnym naciskiem na kanon jego dramatów ułożony przez Zbigniewa Raszewskiego w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku. Ten historyk teatru jest „drugim bohaterem książki”, ponieważ jego interpretacje i ustalenia wyznaczały autorce kierunki lektury.

W książce Brzozowskiej można wyróżnić dwie zasadnicze części. Pierwsza z nich ma charakter problemowy. Jej rozdziały, poprzedzone odautorskim wstępem, to

samodzielne artykuły naukowe poświęcone wybranym dramatom Rittnera i recepcji jego twórczości. Większość z nich była już wcześniej (w latach 2019–2023) drukowana w czasopismach naukowych. Teraz zostały one, zgodnie z deklaracją autorki, uzupełnione i przeredagowane, a wykaz ich pierwodruków znajdziemy w dołączonej nocio bibliograficznej. Drugą część publikacji stanowi aneks, który składa się z tekstów publicystycznych Rittnera. Został on opatrzony przez autorkę aparatem naukowym.

Podstawowym materiałem źródłowym są dla Brzozowskiej dramaty i recenzje ich inscenizacji w polskiej prasie z początku i pierwszej połowy XX wieku. Autorka niejednokrotnie wchodzi w polemikę z ówczesnymi recenzentami, wykorzystując zarówno własną lekturę twórczości dramatopisarza, jak i nową literaturę przedmiotu z zakresu swojej dziedziny oraz tę dotyczącą kultury Austro-Węgier i modernistycznego Wiednia (na przykład pracę Claudia Magrisa *Mit habsburski w literaturze austriackiej moderny*, wydaną w Polsce w 2019 roku w przekładzie Elżbiety Jogałły i Joanny Ugniewskiej). Dzieje się tak już w jednym z początkowych rozdziałów, zatytułowanym „*Jak gdyby to była prawda...*” *Podejrzany realizm i podejrzany modernizm*, opisującym rozbijanie przez Rittnera ram dramatu realistycznego oraz jego możliwą przynależność jako twórcy do formacji modernistycznej. Dzięki temu prowadzona przez autorkę narracja jest żywa, wciągająca i ma walory poznawcze. Brzozowska prowadzi wywód zgodnie z historycznoliteracką specjalizacją. Nie analizuje szczegółowo dołączonego do tekstu materiału ilustracyjnego, jak mógłby to zrobić historyk teatru. Nie zapomina przy tym, że Rittner był teatromanem i w swoich utworach projektował również ich kształt sceniczny (świadczą o tym na przykład uwagi o scenografii i kostiumach wpisane w jednoaktówkę *Lipy pachną*, jedną z wersji *Glu-*

AUTOR / SABINA BRZozowska
TYTUŁ / DRAMATURGIA TADEUSZA RITTNERA. REWIZJE
WYDAWCA / UNIVERSITAS
MIEJSCE I ROK / KRAKÓW 2023

Brzozowska prowadzi wywód zgodnie z historyczno-literacką specjalizacją. Nie analizuje szczegółowo dołączonego do tekstu materiału ilustracyjnego, jak mógłby to zrobić historyk teatru. Nie zapomina przy tym, że Rittner był teatromanem i w swoich utworach projektował również ich kształt sceniczny.

piego Jakuba). Badaczka zadaje pytania o możliwości wystawienia dramatów Rittnera na współczesnych polskich scenach (jak w przypadku jednoaktówki *Czerwony bukiet* czy *Don Juana*).

Z częścią problemową książki współgra wybór publicystyki Rittnera z „Czasu”, „Kurierza Warszawskiego”, „Gazety Lwowskiej” i „Świata”, opublikowany w aneksie. Autorka w części problemowej kilkakrotnie cytuje zamieszczone tam teksty lub się do nich odwołuje. Artykuły prasowe Rittnera, pisane z perspektywy wiedeńczyka, skierowane są do czytelnika polskiego. Swoją tematyką obejmują zarówno życie teatralne stolicy Austro-Węgier, jak i zagadnienia europejskiej literatury i sztuki dyskutowane w pierwszym dziesięcioleciu XX wieku oraz problemy warsztatu dramatopisarskiego. Przedruk tych tekstów z pewnością ułatwia do nich dostęp. To ważne z punktu widzenia różnych grup odbiorców. Czytelnik (niekoniecznie historyk) zainteresowany życiem kulturalnym Wiednia i Europy w pierwszej połowie XX wieku otrzymuje bezpośrednią z niego relację i ma szansę (również dzięki stylowi pisarskiemu dramaturga) zanurzyć się w atmosferze minionych czasów. Z kolei badacze literatury i teatru mają możliwość zobaczyć

w Rittnerze nie tylko autora dramatów, lecz także przenikliwego publicystę. Ten zespół tekstów z pewnością poszerza repozytorium materiałów źródłowych, które mogą posłużyć badaniu takich zagadnień, jak recepcja twórczości europejskich pisarzy, teoria sztuki aktorskiej czy kontakty i wpływy międzykulturowe w teatrze XX wieku.

Książka została starannie wydana. Na szczególną uwagę zasługują ilustracje wydrukowane w formie tablic na wyróżniającym się papierze. Są to zarówno prywatne fotografie dramatopisarza ze zbiorów Ośrodka Karta, faksymilia afiszy ze zbiorów Biblioteki Narodowej, jak i fotografie z inscenizacji dramatów Rittnera przechowywane w Muzeum Krakowa. Brak jednak spisu ilustracji, który pozwoliłby je łatwo odnaleźć w książce. Bogałe i ciekawe przypisy powinny być także dopełnione bibliografią, aby czytelnik zainteresowany tematem i przywoływanymi kontekstami mógł szybko odszukać interesujące go publikacje.

Dramaturgia Tadeusza Rittnera. Rewizje przywraca polskiej recepcji dramaty niedocenione w kanonie stworzonym przez Zbigniewa Raszewskiego. Choćby z tego względu książka opolskiej literaturoznawczynie jest potrzebna. Od badań Raszewskiego minęło

już kilkadziesiąt lat. Badacze dysponują nową wiedzą. W literaturoznawstwie i teatrologii pojawiły się także nowe orientacje badawcze, które pozwalają na nowo oświetlić biografię i proces twórczy Rittnera. Brzozowska odwołuje się do nich z powodzeniem. Dobrym tego przykładem jest wstęp, gdzie docenione zostaje znaczenie miejsca dla biografii pisarza. Sąd Artura Hutnikiewicza z lat dziewięćdziesiątych XX wieku o „kraju dzieciństwa” – Bursztynie został zestawiony ze współczesną opinią Doroty Samborskiej-Kukuć i zweryfikowany. Kolejnymi przykładami są rozdział o dramacie *Wroowie bogaczy*, w którym monografistka pisze o politycznych aspektach twórczości dramatopisarza, czy artykuł o *Lecie*, uwzględniający współczesne studia nad męską tożsamością.

Ponadto książka ta pokazuje, że utwory Rittnera, zinterpretowane na nowo, mogą być atrakcyjne dla współczesnego odbiorcy. Powinni sięgnąć po nią zarówno badacze literatury, jak i praktycy teatru poszukujący inspiracji repertuarowych. Może dzięki tej pracy dramaty Rittnera powrócą na sceny, podobnie jak dzieje się to od jakiegoś czasu z twórczością Przybyszewskiego, Ibsena, Wilde’a czy von Horvátha? ■

Po książkę powinni sięgnąć zarówno badacze literatury, jak i praktycy teatru poszukujący inspiracji repertuarowych. Może dzięki tej pracy dramaty Rittnera powrócą na sceny, podobnie jak dzieje się to od jakiegoś czasu z twórczością Przybyszewskiego, Ibsena, Wilde’a czy von Horvátha?